

Η εξέλιξη έργων και παρεμβάσεων στη Θεσσαλία για την αντιμετώπιση των υδατικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων της περιοχής

Με την έναρξη λειτουργίας του ιστοτόπου «Υδάτινοι Πόροι και Περιβάλλον Θεσσαλίας» αισθανόμαστε την ανάγκη μιας αναδρομής στην ιστορία των βασικών έργων και παρεμβάσεων που σχετίζονται με τους υδάτινους πόρους και το περιβάλλον στη Θεσσαλία από την απελευθέρωση της έως σήμερα. Στην πορεία αυτή διακρίνουμε τις ακόλουθες φάσεις εξέλιξης τις οποίες εν συντομία παραθέτουμε.

I. 1881 έως 1930

Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας από τους Τούρκους (1881) και τη ενσωμάτωσή της στην Ελληνική επικράτεια, ως ένα από τα θέματα προτεραιότητας υπήρξε η αξιοποίηση της πεδιάδας και ειδικότερα η σιτάρκεια. Ως αναγκαίο πρώτο βήμα θεωρήθηκαν τα εξυγιαντικά, τα αντιπλημμυρικά και άλλα συναφή έργα. Η πρώτη αναγνωριστική έκθεση/μελέτη, ατελής δυστυχώς, παραδόθηκε το 1887, ενώ νεότερες μελέτες εκπονήθηκαν από διάφορους μελετητές έως και την 2^η δεκαετία του επόμενου αιώνα. Όμως παρά τον έντονο προβληματισμό, την διατύπωση πολλών και έγκριτων τεχνικών προτάσεων, οι διαπραγματεύσεις για ανάθεση και εκτέλεση των έργων προχωρούσε με απελπιστικά αργούς ρυθμούς. Τελικά το Ελληνικό Δημόσιο υπέγραψε με την εταιρία ΒΟΟΤ σύμβαση για την κατασκευή των έργων στις 17 Δεκεμβρίου 1929, ενώ η σύμβαση επικυρώθηκε με τον Ν.4500/1930. Τα έργα θα αρχίσουν το 1934. Όλα τα παραπάνω, πως δηλαδή χάθηκε πάνω από μισός αιώνας, μπορούν εν μέρει να εξηγηθούν από το γεγονός ότι το πρώτο αυτό διάστημα χαρακτηρίζεται από πολλούς πολέμους (1897-«ατυχής» πόλεμος, Βαλκανικοί, Α' Παγκόσμιος, Μικρασιατική εκστρατεία), από πολιτική αστάθεια και εντάσεις, οικονομικά προβλήματα αλλά και κοινωνικές εντάσεις. Οι τελευταίες σχετίζονται μεταξύ άλλων και με την μεταβατική φάση στο ιδιοκτησιακό των αγροτικών γαιών καθώς και το τεράστιο πρόβλημα της ασφαλούς και υγιεινής διαβίωσης των κατοίκων στον κάμπο (ελονοσία, πλημμύρες, κ.λπ.). Πάντως, ανεξάρτητα από τις καθυστερήσεις, κατά την περίοδο αυτή οι προοπτικές του πρωτογενούς τομέα στη Θεσσαλία προσλαμβάνουν πλέον νέες διαστάσεις, ωριμάζουν οι συνθήκες για την πρώτη στην ιστορία της περιοχής συστηματική παρέμβαση του ανθρώπου στις λειτουργίες της φύσης και ειδικότερα στα υδατικά της συστήματα.

II. 1931 έως 1971

Την δεκαετία του 30 γίνεται πλέον η ουσιαστική εκτέλεση των εξυγιαντικών και αντιπλημμυρικών έργων της Θεσσαλίας. Μεσολαβεί η Γερμανική κατοχή και ο εμφύλιος πόλεμος, οπότε τα έργα αυτά ουσιαστικά ολοκληρώνονται από ελληνικές εταιρίες πολύ αργότερα, με τα έργα της Κάρλας. Συγκεκριμένα το 1962 συντελείται η πλήρης εξάλειψη των ελών βορείως της (πραγματικής) λίμνης Κάρλας αλλά και η πρώτη φάση επανασύστασης της λίμνης των (περίπου) 45.000 στρεμμάτων, με την απομάκρυνση των αλατούχων νερών. Η δεύτερη φάση της ολοκλήρωσης της λίμνης Κάρλας δυστυχώς έμελλε να καθυστερήσει για πολλά χρόνια, τουλάχιστον όσα διήρκεσαν οι δικαστικές διαμάχες για το ιδιοκτησιακό των εδαφών της.

Κατά την ίδια περίοδο δημιουργήθηκε η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ -1955) ενώ ταυτόχρονα άρχισε ο ουσιαστικός σχεδιασμός της αξιοποίησης των υδροηλεκτρικών έργων στα μεγάλα ποτάμια της χώρας. Στη Θεσσαλία κατασκευάσθηκε το πρώτο από τα μεγάλα μεταπολεμικά έργα της χώρας, το ΥΗ έργο Ταυρωπού (1955-1960). Το έργο αυτό αποτελεί πρόδρομο της ανάπτυξης του τομέα ΥΗ Ενέργειας και λειτούργησε ως πιλότος-υπόδειγμα της δυνατότητας πολλαπλής αξιοποίησης των υδάτων σε μία περιοχή (γεωργία, ενέργεια, ύδρευση, τουρισμός, κ.α.). Επιπλέον αποτέλεσε την πρώτη (περιορισμένου όγκου) μεταφορά νερών από τη λεκάνη Αχελώου στην λεκάνη Πηνειού.

Σε ότι αφορά στον Άνω Αχελώο, με τις μελέτες SNC και E-Watt (1971), προσδιορίστηκαν οι προοπτικές των αναγκαίων έργων. Ουσιαστικά η φάση αυτή αποτελεί την «προϊστορική» περίοδο των έργων του Άνω Αχελώου, τα οποία κυριάρχησαν κατά τα επόμενα χρόνια στα υδατικά θέματα της Θεσσαλίας.

Παράλληλα, με την συνεχώς αυξανόμενη σημασία και την εκμηχάνιση της Γεωργίας στην Ελλάδα, η χρήση των νερών γίνεται ιδιαίτερα σημαντική και φουντώνει ο προβληματισμός για ταμείευση στα ορεινά και μεταφορά τους στον κάμπο.

III. 1972 έως 1983

Η περίοδος αυτή, με την εντατικοποίηση της γεωργίας, η οποία στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στον υδατικό πλούτο που προσέφερε ο

υπόγειος υδροφορέας, δημιουργεί ήδη σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα τα οποία από τότε διαρκώς οξύνονται. Και ενώ ο προβληματισμός για την αντιμετώπιση του προβλήματος αποκτά διαστάσεις, διατυπώνεται από τον ΣΤ. Μαγειρία συγκεκριμένη πρόταση (1972) για την εκτροπή του Αχελώου στην Θεσσαλία μέσω ταμίευσης νερών στη Μεσοχώρα και τη Συκιά. Υπήρξε άμεσα σθεναρή αντίδραση της ΔΕΗ σε επιστημονικό, διοικητικό-υπηρεσιακό και πολιτικό επίπεδο, καθότι η ίδια επεδίωκε την αποκλειστική χρήση των υδάτων αυτών για υδροηλεκτρική αξιοποίηση. Από την άλλη πλευρά συγκροτήθηκε κίνημα πίεσης από Θεσσαλικούς φορείς. Η ΔΕΗ προχώρησε στη μελέτη και προώθηση, των έργων του Άνω Αχελώου (ως ΥΗΕ) αλλά το 1983 η δράση των Θεσσαλών επέφερε την πρώτη εξαγγελία του Α. Παπανδρέου στο Κιλελέρ για την υλοποίηση του έργου εκτροπής.

Οι πρώτες αυτές εξαγγελίες (1983, 1984), ανεξάρτητα από τον περιορισμένο βαθμό προετοιμασίας, έχουν θέσει πλέον το ζήτημα της εκτροπής Αχελώου σε μία πορεία υλοποίησης.

Χαρακτηρίζουμε λοιπόν την περίοδο αυτή ως την πρώτη φάση των έργων Αχελώου. Ταυτόχρονα τα περιφερειακά έργα της Θεσσαλικής λεκάνης (Τύλη, Μουζάκι, Σμόκοβο, Κάρλα, Ενιππέας κλπ) έχουν ήδη τεθεί στην ημερήσια διάταξη των προτάσεων και των αιτημάτων από τους φορείς στην κεντρική διοίκηση.

IV. 1984 έως 1994

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από έντονο προβληματισμό για την επίλυση του υδατικού και περιβαλλοντικού προβλήματος της Θεσσαλίας, ενώ ταυτόχρονα προωθούνται τα ΥΗΕ Αχελώου, προσδιορίζοντας την δεύτερη φάση της ιστορίας τους. Ειδικότερα, οριστικοποιείται η κυβερνητική απόφαση για την εκτροπή του Αχελώου, εκπονούνται μελέτες και γίνονται οι πρώτες αποσπασματικές δημοπρατήσεις έργων. Το 1987 προκηρύσσεται, ένας κολοσσιαίος διαγωνισμός συνολικά τόσο για τα ΥΗΕ όσο και τα αρδευτικά στον κάμπο. Υπογράφεται σύμβαση με εταιρία ΤΑΕΥΥΡΟ. Μεσολαβούν (1983) οι εθνικές εκλογές με αλλαγή της κυβέρνησης Ν.Δ. (Κ. Μητσοτάκης) από το ΠΑΣΟΚ (Α. Παπανδρέου) και επέρχεται η ακύρωση της σύμβασης ΤΑΕΥΥΡΟ από την νέα κυβέρνηση. Παράλληλα εκδίδεται και η πρώτη απόφαση του ΣΤΕ θέτοντας το θέμα σε νέα τροχιά. Ήδη η θεσμοθέτηση ενός πλαισίου

διαχείρισης των υδάτων προβάλλει ως απολύτως αναγκαία ενώ η περιβαλλοντική διάσταση στα τεχνικά έργα αποκτά πλέον πρωτεύουσα σημασία.

Τελικά με όλα τα παραπάνω αναδείχθηκε και ο ελλιπής πολιτικός και διοικητικός συντονισμός, η ανεπαρκής προετοιμασία, προσαρμοσμένη κυρίως στην επικοινωνία και την αποφυγή του πολιτικού κόστους, τα οποία οδήγησαν στην άγονη διαδικασία του διαγωνισμού.

Την ίδια περίοδο δεν υπήρξαν ουσιαστικές εξελίξεις για τα υπόλοιπα υδατικά έργα που θα ανακούφιζαν τον υπόγειο υδροφόρα και θα αναβάθμιζαν το περιβάλλον στην περιοχή. Τέτοια έργα (Κάρλα, Σμόκοβο, Γυρτώνη, κλπ) θα υπάρξουν στην επόμενη περίοδο.

IV. 1995 έως σήμερα

Σημαντική πρόοδος με την ολοκλήρωση της λειτουργίας του Σμοκόβου και την πρόσφατη ουσιαστική ολοκλήρωση του κομβικού έργου της Γυρτώνης, που επιτρέπει πλέον την υλοποίηση του αρχικού σχεδιασμού για την εκτροπή μέρους των υδάτων του Πηνειού προς την «νέα» (διαμορφωμένη με προστατευτικά αναχώματα) λίμνη Κάρλα. Το έργο της λίμνης Κάρλας είναι ενταγμένο σε ευρωπαϊκό πρόγραμμα χρηματοδότησης, προχώρησε σε πολύ σημαντικό βαθμό, χωρίς για την ώρα να έχει ολοκληρωθεί, ενώ πάντοτε παραμένει η «αναπηρία» λόγω της απουσίας της διώρυγας μεταφοράς των νερών του Πηνειού (δια βαρύτητας) προς την λίμνη.

Την ίδια περίοδο προωθήθηκαν και μικρότερο έργα ταμίευσης της περιοχής. Και ενώ στον τομέα των περιφερειακών έργων λεκάνης Πηνειού η κατάσταση βελτιώνεται, σε ότι αφορά στα έργα Άνω Αχελώου διανύουμε πλέον την τρίτη και τελική φάση της ιστορίας τους. Όλη αυτή την περίοδο υπήρξαν αλληπάλληλες προσφυγές και αποφάσεις του ΣΤΕ και του ΔΕΚ (Ευρωπαϊκό δικαστήριο). Επιλέγεται ο αναπροσανατολισμός των κυβερνητικών επιλογών με την μείωση ποσότητας νερού (στα 600 εκ. κ.μ.) που θα μεταφερθεί στη Θεσσαλία, εκπονείται συνολική μελέτη ΜΠΕ, το ΥΠΕΧΩΔΕ αναλαμβάνει την κατασκευή του φράγματος Συκιάς και της σήραγγας μεταφοράς, ενώ η Μεσοχώρα, ως αμιγώς υδροηλεκτρικό έργο, ανατίθεται στη ΔΕΗ. Τα έργα προχωρούν μέσα από πολλές δυσκολίες.

Τελικά, μετά από πολλά χρόνια εργασιών με πολλές διακοπές, σύμφωνα με την τελευταία απόφαση του ΣΤΕ (26/2014) αποδεσμεύονται οι διαδικασίες

στον ΥΗΣ Μεσοχώρας-Γλύστρας, που αναμένει από το 2001 (!) να επιτραπεί στη ΔΕΗ η ολοκλήρωση κατασκευής και η λειτουργία του. Αντίθετα, σε ότι αφορά στα έργα Συκιάς και σήραγγας μεταφοράς (Πευκόφυτο), για την ώρα δεν επανακαθορίστηκαν οι αποφάσεις της πολιτείας.

Συνοπτικά, για τα έργα του Άνω Αχελώου, στις αρχές της περιόδου αυτής αρχίζει ουσιαστικά η πραγματική υλοποίησή τους, με κύρια χαρακτηριστικά τις διαμάχες, οι οποίες συνεχίζονται και προσαρμόζονται κάθε φορά ανάλογα με τις κυβερνητικές - πολιτικές εξελίξεις, τις αποφάσεις του ΣΤΕ, κ.οκ. Η εμφάνιση «νέας γενιάς» ενεργειακών συμφερόντων (φυσικό αέριο, κ.α.) και το εντελώς νέο πολιτικό τοπίο ενδεχόμενα θα επηρεάζουν όλο και περισσότερο την πορεία του θέματος.

Τέλος, ειδική αναφορά οφείλουμε στην θεσμική καθιέρωση των Σχεδίων Διαχείρισης (ΣΔ) στα υδατικά διαμερίσματα της χώρας. Στη Θεσσαλία και την Δυτική Στερεά (λεκάνη Πηνειού και Αχελώου) εγκρίθηκαν το 2014 τα αντίστοιχα ΣΔ δημιουργώντας προσδοκίες για καλύτερες μέρες στο περιβάλλον και στα υδατικά ζητήματα της περιοχής.

Κλείνοντας το σημείωμα αυτό δεσμευόμαστε και στο μέλλον να παρακολουθούμε συστηματικά και να συμβάλλουμε σε όλα τα θέματα που σχετίζονται με το περιβάλλον και τους υδάτινους πόρους στην περιοχή μας. Έχουμε την ελπίδα ότι θα γίνει από όλους κατανοητό το μέγιστο περιβαλλοντικό πρόβλημα της Θεσσαλίας, που συνίσταται στην συνεχόμενη «στήριξη» της Γεωργίας μας σε ένα καταστρεφόμενο οικοσύστημα, τον υπόγειο υδροφόρα της Θεσσαλικής λεκάνης. Λύσεις αντιμετώπισης υπάρχουν, έχουν διατυπωθεί, έχουν κοστολογηθεί, απουσιάζουν όμως οι οριστικές πολιτικές επιλογές. Ευπρόσδεκτες λοιπόν οι απόψεις από οποιαδήποτε πλευρά, ένα όμως πράγμα δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό : Η επιμονή σε άγονες αντιπαραθέσεις με διατήρηση παράλληλα μίας κατά-στροφικής για το περιβάλλον κατάστασης χωρίς να λαμβάνονται αποφάσεις και χωρίς να προωθούνται λύσεις.

Η συμβολή όλων σας στην κατεύθυνση αυτή μέσα από το νέο μας ιστότοπο είναι χρήσιμη και αναγκαία.